

СТРАТЕГИЈЕ ПРИЛАГОЂАВАЊА ТРГОВИНСКОГ СЕКТОРА НА ЕКОНОМСКУ КРИЗУ С ОСВРТОМ НА КРИЗУ „АГРОКОРА“

Сретен Ђузовић

Универзитет у Нишу, Економски факултет Ниш, Србија
otilovic@gmail.com

Светлана Соколов Младеновић

Универзитет у Нишу, Економски факултет Ниш, Србија
svetlana.sokolov@eknfak.ni.ac.rs

Милица Ристић

Студент докторских студија Економског факултета Универзитета у Нишу, Србија
milica.ristic@eknfak.ni.ac.rs

Чланак је излазан на V Интернационалном научном скупу „ЕконБиз: Трендови развоја и промене у новој економији земаља у транзицији“, Бијељина 22. и 23. јун 2017. године

Резиме: *Савремена теорија и прогресивна пракса сагласне су у оцени да се историја цивилизације и трговине преплићу. С друге стране, трговина је огледало развоја националне привреде. Ако је ова констатација, и приближно тачна, отвара се питање (не)моћи српске трговине у условима глобализације тржишта и интернационализације пословања. Одговор на ово питање није нимало лак нити једноставан. Разлога за то има више. Кључни је тај, што трговина Републике Србије, још, болује од дечијих болести постраницационе еуфорије. Ретроспективни приказ кризе, кроз коју српска привреда пролази, у последњој деценији 20. века и постраницационом периоду с почетка 21. века, послужиће нам као платформа за сагледавање амбијента у којем, данас, послују наше компаније. Циљ рада је да, кроз анализу српске привреде и трговине, укаже на њихова основна обележја. У последњем делу рада, аутори дају осврт на актуелну кризу хрватског гиганта, Агрокор кризу, и указују на стратешке правце, даље, развоја српске привреде и трговине..*

Кључне ријечи: *привреда, трговина, криза, привредни развој, извозна стратегија*

УВОД

Економисти су још од средине прве деценије 21. века, упркос мишљењу појединих представника владајуће политичке елите да је криза „иза нас“, указивали да је нашу земљу захватила криза са „дуплим дном“. Две су препознатљиве одреднице ове кризе, глобална финансијска и економска криза, с једне стране, и структурна криза националне привреде, с друге стране. Глобална финансијска криза из 2008. године („светска-шпекулативна балон економија“) разоткрива да, до тада, на сва уста хваљена „невидљива рука тржишта“, као најбољи архитект тржишне економије, није кадра да изведе реформе до краја.

То се показало и на примеру наше земље где је криза са „дуплим дном“ ставила на проверу ову економску доктрину, а креаторе економске политике уверила да досадашњи модел привредног раста и развоја Србије није одржив. Најновије анализе Светског економског форума показују да се од 144 рангиране земље Србија налази на 95 месту према конкурентности. С друге стране, према транзиционим показатељима Србија заостаје за осталим транзиционим земљама које су завршиле

„другу фазу реформи“ и постале чланице ЕУ, и налази се у „првој фази реформи“.

Привреда Србије прошла је и још увек пролази трновит пут у изграђивању својих пословних перформанси. Кризе су, експлицитно, имале негативне рефлексије на нашу земљу. Завршетак првог таласа светске економске кризе, онемогућио је да Србија иде „раме уз раме“ са својим суседима. Релативно успорен раст БДП-а, у односу на упоредиве земље централне и источне Европе, глобализација, појава нове конкуренције, институционалне и функционалне иновације итд., иницирају стратегију која ће омогућити раст и развој.

Обесхрабрују актуелна дешавања на терену бивших југословенских Република. Отвара се питање: да ли ће, актуелна криза, додатно успорити привредни раст Србије, земље која се пропулзивно бори за свој привредни развој? У овом раду, у фокусу анализе налази се стање српске привреде са предлогом могућих стратегија развоја. У другом делу рада, посебна пажња, поклоњена је анализи актуелне кризе-Агрокор која, у овом тренутку, представља важну детерминанту привредног развоја Србије.

1. ФИЗИОНОМИЈА КРИЗЕ У СРБИЈИ-ОД ПАДА БЕРЛИНСКОГ ЗИДА ДО ПЕТООКТОБАРСКИХ ПРОМЕНА

Привреда Србије је била и остала стални хроничар промена које су се дешавале на локалном регионалном и глобалном простору. Хронолошки посматрано, привреда Србије је изграђивала своју физиономију сходно владајућим економским доктринама-научним правцима. Подсетимо се да са падом Берлинског зида (1989), долази до „перестројке“, не само, у тадашњем СССР већ и глобалној економији, на чије изазове није могла остати имуна ни тадашња СФРЈ. Истина, то није била перестројка у СФРЈ већ распад Југославије, с бројним последицама, које ни данас нису „излечене“.

У развојном концепту привреде Србије, хронолошки посматрано, смењивале су се различите економске парадигме. Реч је о својеврсној „експерименталној“ вежби: етатистичке-договорне-транзиционе-тржишне економије. Свака од ових фаза уткала је неку нит у пословне перформансе и конкурентску (не)препознатљивост привреде Србије у регионалним и глобалним економским интеграцијама.

На почетку деведесетих година прошлог века јављају се добронамерни појединци, попут Анте Марковића, који покушава да ублажи геп између дотадашње економске политике и

политике која на велика врата најављује нови модел тржишне економије, познатији у литератури као неолиберални капитализам. Време га није препознало, а политичке елите нису подржале.

Шта се дешавало даље, нама који дуже памтимо, добро је познато. Србија, односно тадашња СРЈ, касније СЦГ постале су полигон за експерименталну вежбу из области: транзиције, реструктурирања, глобализације-интернационализације финансисјких тржишта, либерализације спољнотрговинских токова итд. Био је то први талас транзиције и реструктурирања српске привреде.

Ако бисмо хтели да економски објективизирамо ефекте ових „квази“ реформи, онда би то биле пирамидалне банке (Дафимент, Југоскандик), хиперинфлација од 313.000.000 процената, изгубљена стара девизна штедња, плате пет (5) немачких марака итд. Тиме се не исцрпљује биланс „новитета“ који су настали у последњој деценији 20. века.

Пословни системи носиоци развоја у Србији се урушавају, попут (Заставе, МИН-а, ЕИ, Раковичког басена, ФАП-а, Робних кућа Београд итд). Долази до „директорске“ приватизације: друштвена својина потпомогнута политичком елитом, прелази у приватне руке. *Нове „газде“ се закљичу да ће се реванширати „вођи“ кроз промоционо-комуникациони микс изборне кампање.* И тако је било све до 5. октобра 2000. године.

2. СРБИЈИ ЈЕ ПОТРЕБНА СТРАТЕГИЈА ИЗВОЗНО ОРИЈЕНТИСАНОГ РАСТА И РАЗВОЈА ПРИВРЕДЕ

Привреда Републике Србије има своју прошлост, садашњост и будућност. С друге стране њу не треба посматрати ван времена и простора. Привреда Србије, какву је данас видимо изграђивала је своју физиономију на бази „владајућег“ друштвено-економског система. Ово кратко подсећање има за циљ да скрене пажњу теоретичарима-аналитичарима да је привреда Србије прошла и још увек пролази трновит пут у изграђивању својих пословних перформанси. Нажалост, емпиријско-статистички подаци говоре да се Србија данас суочава са дубоком кризом.

Са позивом на теорију и праксу, отвара се питање: који су пожељни облици сарадње Србије са иностранством у циљу препознатљивијег позиционирања? Пре одговора на ово питање треба истаћи да су носиоци извоза у Србији успешно приватизована предузећа и вишкови пољопривредних производа. Статистички посматрано то је свега 40 предузећа извозно

оријентисаних. Мишљења смо да је повећање извоза у наредном периоду могуће остварити под следећим претпоставкама: а) ако Србија привуче СДИ у извозно оријентисани производни сектор, б) пожељно је да то буду greenfield i brownfield инвестиције, ц) у структури извоза треба повећати удео разменљивих производа, д) ако у структури извоза порасте удео производа средњих технологија, уз смањење удела производа базираних на ресурсима, д) ако привучемо СДИ транс националних компанија које ће купити неприватизована велика производна предузећа (нпр: ФАП, МИН, ЕИ, ИМР, ИМТ, Вискозу, Првупетолеткуитд.). При томе треба се подсетити да је у досадашњем периоду прилив СДИ био мотивисан приватизацијом локалних монопола у области: а) банкарског сектора, б) дуванске индустрије, ц) индустрије грађевинског материјала (првенствено цемента), д) енергената, е) црне и обојене металургије (гвожђа, челика и обојених метала) и ф) индустрије пића.

Извозно оријентисаном расту и развоју Србије допринео би и „реинжењеринг“ законско-правне регулативе чиме би се променила негативна слика о нама као држави са прегломазним и „громим“ државним апаратом. Досадашњи програм мера Владе представља, само, „бајпас“ и прву помоћ у збрињавању српске привреде која се налази, још увек, у стању „шока“. Речено медицинским речником, не сме нас заварати то што наша привреда, с времена на време, „отвори очи“. То није знак оздрављења већ „вапај“ и „уздисај“ за свежим кисеоником. Та „боца с кисеоником“ је привремена терапија, с намером да се одрже витални органи пацијента у животу. У заокруживању одговора на питање: који су пожељни облици сарадње Србије са иностранством у циљу препознатљивијег позиционирања? Даћемо неколико предлога. Традиционалне облике сарадње попут извоза и увоза треба подићи на виши ниво стратешког партнерства, као што су: интернационализација пословања по систему СДИ, развој и примена франшизинга, стратегијске алијансе, мрежна предузећа, развој кластера, аквизиције и мерцери, сарадња по пројектном моделу, портфолио диверсификација, развој друштвено одговорног пословања илизинг и извозни факторинг.

3. АКУТЕЛНА КРИЗА АГРОКОР И ЊЕН УТИЦАЈ НА ПРИВРЕДНИ РАЗВОЈ СРБИЈЕ

Глобализација, једна од именица која је неизоставно садржана у свим штивима која

обрађују питања савременог међународног амбијента (Пелевић 2002, стр. 2). Криза водеће хрватске компаније Агрокор, са којом се суочава, између осталих, и привреда Србије, представља још један тест, који је овај феномен наметнуо пословним системима. Иако, глобализација индицира развој на терену транспорта и комуникација, поткрепљен жељом великих корпорација за освајањем нових тржишта, она може имати и негативне ефекте, које криза у економији најрелевантније може да ослика.

Актуелна криза Агрокора, светског гиганта, већинског власника свих својих зависних предузећа у Хрватској и околним земљама, отворила је бројна питања у Хрватској, али и на терену других земаља. Још једна, у низу, криза, која се попут епидемије, прелила и на суседе. Рефлексије, аподиктично, не заобилазе ни Србију, земљу у транзицији, која све време покушава да нађе „спас“ за своју привреду и њен развој.

Појава нове конкуренције, губитак делова тржишта, смањење продаје Агрокора, биле су индиције да ће кризанаступити. Док је Агрокор концерн, за јавност, континуирано радио на јачању развојно истраживачких активности у сегменту развоја нових и побољшања постојећих производа и процеса, менаџмент истог се борио за опстанак.

Приступимо анализи транспарентних финансијских извештаја Агрокора са резервом, јер је илузорно „оперисати“ оваквим „инструментима“ без исте. Финансијски извештаји: биланс стања, биланс успеха, биланс токова готовине, извештај о променама на капиталу и напомене уз финансијске извештаје, могу бити извор података који ће изнедрити одговоре на бројна питања: 1) шта је изнедрило кризу, која врши трговинско – економско преобликовање тржишта Западног Балкана и шире, 2) да ли је криза могла да буде спречена, 3) да ли ће рефлексије кризе Агрокор повући са собом у пропаст и српске компаније, 4) како се криза одражава на запослене, добављаче, купце, јавну потрошњу, и 5) има ли Агрокор шансе за опстанак?

Иако је привид добрих финансијских извештаја онемогућио кредиторима и инвеститорима да сагледају реалну ситуацију у Агрокору, већ је у билансу успеха на дан 30.09.2016. лоше пословање било евидентно. Нето добит је 2016. у односу на претходну годину умањена 4,2 пута. Добри аналитичари су још тада могли да наслуте кризу, која ће уздрмати привредно-трговинску сцену. Међутим, већина њих се ослањала добре финансијске извештаје у којима је фигурирао раст прихода од продаје, а који је експлицитно, био резултат екстерног

раста компаније, а може се наслутити и резултат Меркатора. Позитивни резултати пословања, Меркатора и других мањих компанија, које су аквизицијама постале део Агрокора, реперкутовали су се на крајњи резултат Агрокора.

Промена је, такође, била евидентна и у новчаним токовима из финансијских активности. Табела 1 показује да је прилив дугорочних кредита преполовљен у 2015. години у односу на 2014. годину, док је одлив новчаних средстава за дугорочне кредите повећан 4,6 пута у 2015. години у односу на

претходну годину. Ово експлицитно показује да су кредитне могућности Агрокора биле угрожене. Нето новчани ток из финансијских активности је значајно мањи у 2015. години у односу на 2014. годину. Заинтересованост за кредитирање и улагање у Агрокор је смањено, а то индицира нето новчани ток из финансијских активности, који је у 2016. години (I-IX) негативан. Дошло је до смањења кредитне способности и ограничености генерисања готовине. Овај податак је могао да буде индиција, да ће доћи до „пуцања мехура“ у Агрокору.

Табела 1: Смањење кредитне способности компаније Агрокор

	2016. (I-IX)	2015.	2014.
Новчани ток из финансијских активности (у хиљадама куна)			
Прилив од дугорочних кредита	2.965.837	3.585.999	9.651.761
Одлив за дугорочне кредите	(3.410.011)	(613.423)	(133.570)
Прилив (одлив) од краткорочних кредита	156.362	(1.090.800)	702.293
Прилив од краткорочних зајмова	(4.788)	274.074	18.292
Исплаћене дивиденде	(72.445)	(190.939)	(281.691)
Одлив за властите деонице	(2.227)	(4.445)	(223.788)
Докапитализација		-	1.915.707
Нето новац из финансијских активности	(367.272)	1.960.466	11.649.004

Извор: Годишњи извештај Агрокора за 2015. годину

Тakoђе, Агрокор се финансира комбинацијом фиксних каматних стопа (обвезнице) и кредита са променљивим каматним стопама, које су повезане директно са EURIBOR-ом и Belibor-ом и крећу се од 3% до 10% годишње. Акумулирање дуга са једне стране, и немогућност реализовања нових кредитних аранжмана заједно са другим екстерним факторима, угрозили су пословање многих српских компанија и довели у питање трговински сектор.

4. РЕФЛЕКСИЈЕ КРИЗЕ „АГРОКОРА“ НА „МЕРКАТОР С“ КАО ВАЖНА ДЕТЕРМИНАНТА ПРИВРЕДНЕ СТАБИЛНОСТИ СРБИЈЕ

Када је 2013. године извршена аквизиција Агрокора и словеначког Меркатора, иста је требала да створи један од највећих трговинских ланаца у централној и источној Европи. У том тренутку, илузорно је било

наслутити да ће, уместо тога, ова аквизиција бити „бајпас“ Агрокору.

Дуг агрокора акумулирао је и према повериоцима и према добављачима, а привид добрих финансијских извештаја изнедрио је *lex Agrokor*, преседан у влади и аутохтони хрватски закон. Ова „инјекција ликвидности“ има тенденцију да створи стечајну заштиту системских предузећа. Аналогно *lex Agrokorui* Словенија, у којој се налази Меркатор, матично друштво за предузећа у Србији, доноси *lex Merkator*, који треба да спречи неоправдано одливање новца из Меркатора у Агрокор, који је инсолвентан. Доношење закона отворило је питање од инхерентне важности за нашу земљу: да ли ће Меркатор С, привредно друштво које у Србији има 8.800 запослених, снабдева више од 300.000 задовољних потрошача сваког дана, имати капиталне последице у свом пословању?

Нажалост, одговор на ово питање је позитиван. Државе, Хрватска и Словенија, су пропулзивно

преузеле своје улоге и ограничиле могућност зависним друштвима из Србије да наплате своја потраживања од матичног друштва у Хрватској и Словенији. Такође, зависна друштва из Србије, мораће да плате своје обавезе матичним друштвима. Аподиктично је да, у оваквим условима, зависна друштва у Србији могу постати неликвидна, што ће експлицитно имати реперкусије на мању понуду робе у малопродаји и аналогно на смањење производње код произвођача итд. У каквом је финансијском положају Меркатор С сада? Рефлексије кризе, можемо анализирати на основу података из основних финансијских извештаја компаније Меркатор С: биланса стања, биланса успеха, биланса токова готовине, извештаја о променама на капиталу и

напоменама уз финансијске извештаје. Рацио ликвидности трговине компаније Меркатор С, може се сагледати на основу позиција које фигурирају у билансу стања. Добијени резултат указује на способност измирења доспелих краткорочних обавеза. Наиме, задовољавајући стандард рациа опште ликвидности је 2:1. Стандард показује покривеност краткорочно позајмљеног капитала укупним обртним средствима. Аналогно, задовољавајући стандард рациа текуће ликвидности је 1:1. Рацио текуће ликвидности показује покривеност краткорочно позајмљеног капитала готовином, лако уновчивим хартијама од вредности и краткорочним потраживањима (Ћузовић 2013, 223-225).

$$\text{Рацио опште ликвидности} = \text{обртна средства} : \text{краткорочне обавезе}$$

$$\text{Рацио текуће ликвидности} = (\text{обртна средства} - \text{залихе}) : \text{краткорочне обавезе}$$

Табела 2: Ликвидност компаније „Меркатор С“ (2011-2015)

Рацио ликвидности	2015.	2014.	2013.	2012.	2011.
Рацио опште ликвидности	0,83	0,79	0,48	0,49	0,49
Рацио текуће ликвидности	0,47	0,44	0,28	0,32	0,29

Извор: Аутори на основу финансијских извештаја Меркатора С.
Доступно на: <http://www.apr.gov.rs/>, (10/05/2017).

Након што је 2013. године извршена аквизиција Агрокора и Меркатора, ликвидност Меркатора С је показала благи дисконтинуитет, коју потврђују рациа ликвидности из претходне табеле. У 2015. години компанија Меркатор С је ликвиднија, показује већу способност измирења доспелих краткорочних обавеза, у односу на претходне године. Међутим, експлицитно, постоји незадовољавајућа ликвидност трговине Меркатора С. Показатељ је 2015. године износио 0,8335, а исти би требао да апроксимира броју 2. Према другом показатељу, ликвидност је, такође, незадовољавајућа. Показатељ је 2015. године износио 0,4751, а исти би требао да апроксимира броју 1. Анализа ликвидности компаније индицира да је способност благовременог измирења доспелих краткорочних обавеза, у последње три године, била незадовољавајућа. Даље, можемо само арбитражити, јер извештаји за 2016. годину, који су сада од јавног значаја, нису транспарентни.

Из наше визуре, ликвидност ће и даље бити незадовољавајућа, а квантитативни показатељи рациа ликвидности имаће континуирани пад. Охрабрујућа је, али за економску објективизацију недовољна, чињеница да Меркатор, као компанија, није гарант за кредите које је узимао Агрокор, а који су у складу са Senior обвезницама доспећа 2019. и 2020. године. Меркаторов дуг се састоји из кредита потписаног са групом банака (Wider Group Deal) и кредита потписаног са банкама у Србији (Serbian deal).

Отвара се питање: да ли су залихе финансиране дугорочним изворима или краткорочним кредитима? За састављање извештаја, који ће дати одговор на ово питање, користећемо износе сталних средстава и износе дугорочних извора финансирања, који фигурирају у финансијским извештајима компаније Меркатор С (2013-2015.).

Табела 3: Извештај о токовама нето обртних средстава

Ред.бр.	Нето обртни фонд (у хиљадама динара)	2015.	2014.
1.	Сопствени капитал*	23.586.835	22.683.219
2.	Дугорочна резервисања и обавезе	16.318.338	15.513.058
3.	Ук. дугорочни капитал (1+2)	39.905.173	38.196.277
4.	Стална имовина	45.007.087	43.851.420
5.	Нето обртни фонд (3-4)	-5.101.914	-5.655.143
6.	Залихе	12.611.286	10.598.972
7.	Покриће залиха нето обртним фондом (5:6)	-0,40	-0,53

*Сопствени капитал = основни капитал + нераспоређени добитак + неуплаћени уписани капитал.

Извор: Агенција за привредне регистре Републике Србије, финансијски извештаји Меркатора С. Доступно на: <http://fi.apr.gov.rs/prijemfi/cir/Podaci1.asp?Search=06886671&code=fd78dff916d529fa353b3f386c1f1f48719b57c>, (10/05/2017).

На основу финансијских података, приказаних у Табели 3, закључујемо да су залихе финансиране из краткорочних извора финансирања, што може имати индиције на краткорочна задуживања, по неповољнијим условима. Дошло је до повећања основног капитала за 903.616 хиљада динара и повећања дугорочних обавеза за 805.280 хиљада динара у 2014. години. Извори средстава су на почетку 2015. године били негативни и износили - 3.946.247 хиљада динара.⁴ Дошло је до повећања сталне имовине за 1.155.667 хиљада динара, што је имало реперкусије на смањење нето обртних средстава за 5.101.914 хиљада динара (1.155.667 + 3.946.147).

Поред тога, што су средства финансирана из краткорочних извора средстава, пословање компаније Меркатор С је у 2015. години било „пропулзивно“.

Меркатор С је последњих година имао увећане токове готовине из пословних активности, јер је продаја расла, а аналогно продаји и набавка (Агенција за привредне регистре Републике Србије, биланс токова готовине Меркатора С. доступно на:

<http://fi.apr.gov.rs/prijemfi/cir/Podaci1.asp?Search=06886671&code=fd78dff916d529fa353b3f386c1f1f48719b57c>). Ово је управо и био један од фактора „замагљивања“ биланса Агрокора. Биланс токова готовине компаније Меркатор за 2015. годину, међутим, указује на то и да није постојао нето прилив готовине из пословних активности, а да је одлив, који у претходним годинама није фигурирао, постојао. Не можемо закључити да Меркатор С није пословао

задовољавајуће, али ово свакако могу бити рефлексије кризе трговинског ланца Агрокор који се можда, још тада, борио за „опстанак“.

Кључни подаци биланса стања, из транспарентних финансијских извештаја од 2013-2015. године, могу делимично одговорити и на питање последица ненаплативости потраживања (Агенција за привредне регистре Републике Србије, биланс стања Меркатора С. доступно на:

<http://fi.apr.gov.rs/prijemfi/cir/Podaci1.asp?Search=06886671&code=fd78dff916d529fa353b3f386c1f1f48719b57c>).

Постоји разлика код потраживања по основу продаје у посматраном временском дијапазону, а иста је последица повећане активности Меркатора С. Ненаплативост потраживања, довела би до неликвидности Меркатора С, уколико узмемо у обзир чињеницу да су, анализирана рачунарска ликвидности незадовољавајућа.

На основу анализираних, са једне стране има разлога да претпоставимо да Агрокор има рефлексије на привреду Србије, са друге стране постоји бојазан да рефлексије тек долазе. По нашем мишљењу, извесно је, да друштва из Србије неће моћи да наплате своја потраживања од матичног друштва у Словенији и Хрватској, а мораће да плате обавезе према матичним друштвима.

Ето, довољно разлога да закључимо да ће привреда Србије осетити кризу. Колико ће неликвидност друштва смањити њихов обим производње, број запослених, понуду робе у малопродаји не можемо детерминисати. Пад прихода произвођача и ненаплативост потраживања, може експлицитно смањити и зараде запослених, а у крајњој истанци и њихов број. Србија, такође, може трпети и по основу

⁴Извори средстава = Нето обртна средства на почетку 2014. год. + повећање основног капитала + повећање дугорочних обавеза.

јавних прихода, јер постоје индиције да ће, у оваквим условима, доћи до кашњења у плаћању обавеза према држави.

Рефлексије кризе на запосленост се, још увек, не могу видети. Незапосленост се, барем формално, смањује. Из доступних података (Републички завод за статистику, Национална служба за запошљавање, Народна банка Србије), можемо да закључимо, да се запосленост у Србији није значајно мењала. Аналогно, просечна зарада без пореза и доприноса, која је исплаћена у фебруару 2017. године, већа је за 13,2% номинално и 12,4% реално у односу на просечну зараду без пореза и доприноса исплаћену у претходном месецу 2017. године.

Рефлексије кризе Агрокора, на потрошачке цене у Србији, такође, нису видљиве (Народна банка Србије доступно на:

https://www.nbs.rs/static/nbs_site/gen/latinica/90/statisticki/sb_03_17.pdf). Али се у наредном периоду, апропо смањења производње, очекује раст цена појединих производа.

У односу на просечне малопродајне цене у 2016. години, цене основних прехранбених производа се у 2017. години нису аларматно мењале. Благи дисконтинуитет је примећен, али исти може бити последица и других фактора.

У тражењу одговора на питање: има ли Агрокор шансе за опстанак, прибојавамо седаинтервентни програм владе, неће дати право решење, и да ће доћи до урушавања пословних система који су носиоци развоја у Србији. Креатори економске политике нас „декларативно“ охрабрују да нас Агрокор криза неће „уздрмати“. То је за похвалу, међутим, до сада, ресорно министарство трговине, нити Привредна комора Србије, нису нас охрабрили конкретним економско-финансијским анализама, да бисмо били спокојни, у ишчекивању, расплета Агрокор кризе. Узгред, политичари су нас охрабривали и у време почетка кризе 2008. године, да нас криза неће дотаћи. Чак су нас „уверавали“ да ћемо из кризе изаћи „јачи“. Како су нас храбрили тако смо и „победили“ глобалну финансијску и економску кризу започету 2008. године. Прибојавамо се и кризе Агрокора. Разлога за то има више. Економија функционише по принципу спојених судова. Колико предузећа ће постати неликвидно или прогласити стечај због кризе Агрокор? Колико ће доћи до пада привредних активности наше земље, због смањења производње и запослености? Да ли ће криза довести у питање оптимистичке пројекције ММФ-а, које процењују просечну стопу привредног раста на 3,56%, у периоду од 2017-2021. године? Ова питања остају

отворена. Остаје нам само да чекамо и на основу података из претходних година арбитражирамо „Титаник економију-трговину“.

ЗАКЉУЧАК

У развојном концепту привреде Србије, хронолошки посматрано, смењивале су се различите економске парадигме. Свака од ових фаза уткала је неку нит у пословне перформансе и конкурентску (не)препознатљивост привреде Србије у регионалним и глобалним економским интеграцијама. Економски раст и развој Србије додатно усложњава „преливена“ глобална криза у Европи. Томе треба додати и структурну неусклађеност наше привреде и актуелну кризу-Агрокор. Одговором на питање: да ли је криза последица владавине неолибералне парадигме, с једне стране, или (не)домаћинског понашања стејкхолдера: власника, менаџера, запослених, пословних партнера и друштва у целини), с друге стране, дали смо предлог пожељних облика сарадње Србије са иностранством.

Као могуће облике сарадње с иностранством, маркирали смо више нивое стратешког партнерства, као што су: 1) интернационализација пословања по систему СДИ, 2) развој и примена франшизинга 3) стратегијске алијансе, 4) мрежна предузећа, 5) развој кластера, 6) аквизиције и мерџери, 7) сарадња по пројектном моделу, 8) портфолио диверсификација, 9) развој друштвено одговорног пословања и 9) лизинг и извозни факторинг.

У раду је апострофиран значај измене досадашњег модела развоја привреде, с једне, и расplet кризе Агрокора, с друге стране. Указали смо на могуће рефлексије кризе Агрокор на српску привреду и трговину. Дијагнозу Агрокор кризе и предвиђање њених последица на српску привреду, базирали смо на анализи кључних финансијских података Агрокора, транспарентних финансијских извештаја. Иако, смо на располагању имали ограничен „инструментариј“ расположивих финансијских извештаја, усудили смо се, да, с ослонцем на ове „крње“ показатеље, детектујемо узроке актуелне Агрокор кризе, и њене утицај на трговину Републике Србије. Прибојавамо се, да рефлексије кризе тек долазе, и да су последице су неминовне. Као, могуће, потенцијалне губитнике препознали смо зависна друштва из Србије, која ће морати да плате своје обавезе матичним друштвима. С друге стране, у оваквим условима, зависна друштва у Србији, не могу остати ликвидна. То

ће за последицу имати мању понуду робе у малопродаји, смањење производње код произвођача, смањење броја запослених у трговини, отписивање потраживања, смањење обима промета, мања наплата ПДВ и друге последице које су партилац оваквих криза. Колико ће неликвидност друштва смањити њихов обим производње, број запослених, зараде, понуду робе у малопродаји, јавну потрошњу, не можемо проценити.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Пелевић, Б. (2002). *Увод у међународну економију*, Београд: Економски факултет.
- [2] Ђузовић, С. (2013). *Трговина-принципи, структура, развој*, Ниш: Економски факултет.
- [3] Ђузовић, С. (2014). *Стратегија извозно оријентисане привреде – предуслов за излазак Србије из кризе*, Зборник радова *Могуће стратегије изласка Србије из кризе*, Одбор за друштвено економске науке САНУ.
- [4] Ђурчин, С. (2012). *Interview with Đurčin*, D. 06.03.2012. *Koroonik business forum*, Танјуг.
- [5] Ђузовић, С. (2010). *Менаџмент квалитетом у трговини*, Ниш: Економски факултет.
- [6] Арсић, М. (2016). *Дугорочне последице економског слома привреде Србије током 90-тих година: Динамика потенцијалног БДП у периоду 1989-2015. година*. Квартални мониторинг, бр. 44. јануар-март 2016. ФРЕН&Економски факултет Београд.
- [7] Финансијски извештаји Меркатора С (2010-2015.). Доступно на: <http://www.apr.gov.rs/>.
- [8] Годишњи извештаји Агрокора (2010-2015.). Доступно на: <http://www.agrokor.hr/hr/investitori/financijski-izvjestaji/godisnji-izvjestaji/>.
- [9] Скраћени финансијски извештаји Агрокора за раздобље I-IX (2016).
- [10] Летна поручила Меркатор (2013-2016.). Доступно на: <http://www.mercator-ip.si/o-druzbi/letno-porocilo/>.
- [11] Народна банка Србије (2017), Статистички билтен (март 2017). Доступно на: https://www.nbs.rs/static/nbs_site/gen/latinica/90/statisticki/sb_03_17.pdf.
- [12] Републички завод за статистику (2017). Месечни статистички билтен (фебруар 2017). Доступно на: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2017/pdf/G20173005.pdf>.
- [13] Министарство финансија Република Србија (2017). Билтен јавних финансија (јануар 2017). Доступно на: <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/bilten%20javne%20finansije/2017/Bilten%20149%20SRB%201304.pdf>.
- [14] Влада Републике Србије (2015). Фискална стратегија за 2016. годину са пројекцијама за 2017. и 2018. годину. Доступно на: <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/dokumenti/2015/Fiskalna%20strategija%20za%202016%20godinu%20sa%20projekcijama%20za%202017%20i%202018%20godinu.pdf>.